

Branislava Stojanović: Bruno Schulz 2019. Raport (według dziennika aktywności @bruno-schulz.org)

W tym roku odeszli: tłumacz Jess Ørnsbo (1932–2019), kompozytor Zbigniew Rudziński (1935–2019), jazzman Jerzy Michał Bożyk (1941–2019), znawca sztuki Wojciech Chmurzyński (1945–2019), eseista Tadeusz Komendant (1952–2019) i artysta malarz Milan Tucović (1965–2019).

Na Facebooku zarejestrowano około 60 wydarzeń schulzowskich, z których ponad połowa to zagraniczne spektakle, promocje, spotkania i rozmowy. Wirtualna mapa obejmuje kraje takie, jak: Japonia, Izrael, Argentyna, Stany Zjednoczone, Kanada, Szwecja, Holandia, Francja, Włochy, Cypr, Niemcy, Czechy, Ukraina. Nie sposób tutaj wymienić wszystkich, warto jednak podkreślić ich różnorodność.

Uniwersytet Tokijski 21 marca zorganizował sympozjum *Różne oblicza literatury polskiej*, gdzie przy okazji pokazano uczestnikom oryginalną grafikę Schulza (*Bestie*) ze zbiorów Tama Art University.

Na początku maja japoński choreograf Saburo Teshigawara miał pięć terminów dla spektaklu *Cinnamon* i jeszcze kilka w czerwcu dla *Update Dance No. 63*.

W Tel Awiwie odbyły się kolejne spotkania wokół nowego hebrajskiego przekładu: 22 lutego w Instytucie Polskim i 29 października w Bibliotece Beit Ariela w ramach projektu European Book Club.

W Buenos Aires wznowiony monodram *Las Horas fuera de los Márgenes*, adaptacja *Samotności* w reżyserii Javiera Margulisa, grano parokrotnie w październiku i listopadzie.

Theatre UCF z Orlando grał kilkakrotnie *Ulicę krokodyli* (*The Street of Crocodiles*) w reżyserii Julii Listengarten pod koniec lutego i na początku marca.

Spektakl *La république des rêves* (reż. François Lavallée) w październiku był prezentowany podczas tournée w Quebecu.

Pod hasłem *O chodzeniu śladami pisarza* 23 lipca odbyło się spotkanie w rezydencji Gunnerud w mieście Sunne (Szwecja), gdzie Emi-Simone Zawall opowiadała o swojej podróży do Drohobycza. Podobne spotkanie odbyło się 10 września w Göteborgu.

W Bibliotece Polskiej w Paryżu 27 marca odbyła się promocja francuskiego zbioru pokonferencyjnego *Bruno Schulz entre modernisme et modernité* z udziałem redaktorów.

W Trieście 15 stycznia Giovanni Mancuso i Alberto Collodel zagrali koncert pod tytułem *Ulica Krokodyli (omaggio a Bruno Schulz)*.

Na początku czerwca widowisko *Kometa* w reżyserii Teresy i Andrzeja Wełmińskich gościło w Mediolanie i w Rzymie.

W Nikozji 16 kwietnia grano *Ulicę krokodyli (Δρόμοι Κροκοδείλων)* w reżyserii zespołu Couta i Kafkarides. Po spektaklu odbyła się dyskusja.

Niewerbalny spektakl *Sierpień (Augustus)* w reżyserii Zoltána Balázsa był prezentowany w wielu krajach: 27 lutego w Bośni, 23 kwietnia w Rosji, 13 października w Albanii, dwukrotnie w Serbii i raz w Wietnamie.

Na początku kwietnia w Chociebużu (Staatstheater Cottbus) odbył się koncert *En Face* z udziałem tamtejszej filharmonii, perkusisty i aktora Jakoba Diehla, który czytał *Samotność* Schulza.

W czeskim festiwalu Schulza, który odbywał się 11 i 12 listopada pod hasłem *Brno czyta Brunona (Brno čte Brunu)*, wzięło udział kilku gości z Polski.

Narodowy Akademicki Teatr Dramatyczny im. Iwana Franki w Kijowie przez cały rok miał w swoim repertuarze spektakl *Demiurg (Деміург)* w reżyserii Olega Lipsyna.

W kwietniu w Kijowie w Muzeum Szolema Alejchema otwarto zbiorową wystawę dedykowaną Schulzowi, z udziałem ukraińskich artystów (Lev Skop, Tetjana Duman i Irina Klimova).

W Odessie otwarto zbiorową wystawę wielu innych ukraińskich artystów pod tytułem *Супамотові душі Брунона Шульца (Цинамонові примаїри Бруно Шульця)*. Podczas wernisażu 12 lipca, w dniu urodzin Schulza, odbył się pokaz filmów Wojciecha Hasa i braci Quay.

Międzynarodowy festiwal literacki w Odessie 26 września gościł niemieckiego pisarza Maxima Billera, autora powieści *W głowie Brunona Schulza (Im Kopf von Bruno Schulz)*

We Lwowie 21 grudnia wznowiono monodram Aleksandra Owerczuka *Plac Świętej Trójcy (Площа Святої Трійци)*. Teatr im. Marii Zańkowieckiej ogłosił ten spektakl jako premierę, choć grano go już od 2000 roku w innym lwowskim teatrze (Scena Galicjana).

W Drohobyczu 19 i 20 listopada odbyła się manifestacja *Druga jesień (Друга осінь)*. Bogaty program otworzyła tradycyjna ekumeniczna modlitwa w miejscu tragicznej śmierci Schulza z udziałem wielu zagranicznych gości.

W Polsce w tym roku przypadło Narodowe Czytanie jednego opowiadania ze zbioru *Sanatorium pod Klepsydrą*.

Przez cały rok w programie Teatru Polskiego we Wrocławiu były *Xięgi Schulza* w reżyserii Jana Szurmieja.

Na początku marca w Teatrze Lalki i Aktora „Kubuś” w Kielcach ponownie grano *Sklepy cynamonowe* w reżyserii Roberta Drobniucha.

Od 22 lutego do 27 kwietnia w Centrum Spotkania Kultur w Lublinie gościła multimedialna wystawa braci Quay *Dormitorium śladów*, na której pokazano fragmenty ich filmów, instalacje i rysunki.

1 czerwca na Przystanku Kulturalny Koniec Świata w Raciborzu odbyła się premiera monodramu *Sklepy cynamonowe* w wykonaniu Roberta Urbanowskiego.

W Asocjacji 2006 w Poznaniu 3 czerwca grano spektakl *O nas wszystkich* w reżyserii kolektywu Malina, oparty na *Traktacie o manekinach*.

Genialna epoka: czytanie w ciemnościach (reż. Marcin Czerwiński) – premiera 12 czerwca we Wrocławiu i drugi pokaz 13 lipca w Radomiu.

28 czerwca w Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie otwarto wystawę Beaty Stankiewicz *Dziesięciu Żydów, którzy rozslawili Polskę*, gdzie znalazł się także wizerunek Schulza.

Miejska Galeria Sztuki w Łodzi 26 lipca zorganizowała otwarcie dokumentalnej wystawy Zbigniewa Milczarka *Zainstalowani na wieczność – Bruno Schulz i Drohobycz (epizod łódzki)*. Na wernisażu prelekcję wygłosił Stanisław Rosiek. Wystawa trwała do 6 października.

Teatr Pinokio z Łodzi 22 października ponownie grał spektakl *Bruno Schulz – historia występnej wyobraźni* w reżyserii Konrada Dworakowskiego.

Drohobycki Teatr Alter 26 października na dziedzińcu Starego Ratusza w Gnieźnie pokazał performance *Bruk z ulicy Krokodyli, z Drohobycza* pod kierunkiem Anrieya Yurkievycha.

IV Dni schulzowskie w Gdańsku odbyły się w dniach 14–16 listopada pod hasłem *Wyjścia z Drohobycza*. W konferencji wzięło udział kilku zagranicznych badaczy Schulza, tym razem najwięcej z Ukrainy.

Stowarzyszenie im. Jana Karskiego z Kielc zorganizowało 19 listopada *Wieczór schulzowski* z okazji 77. rocznicy śmierci Schulza, o którym opowiadał Mirosław Wójcik.

Anna Kaszuba-Dębska mówiła o Schulzu 4 grudnia w Galerii Sztuki Współczesnej BWA w Olkuszu.

Spektakl *Wiosna* w wykonaniu Teatru Malabar Hotel grano 14 i 15 grudnia w Wodoliborze (Łazienki Królewskie w Warszawie).

Na rynku sztuki pojawił się znowu *Ex libris eroticis*, wykonany przez Schulza w roku 1920 dla Maksymiliana Goldsteina, który 7 maja w warszawskim domu aukcyjnym Desa Unicum został sprzedany za 15 tysięcy złotych¹. Reprodukacja znajduje się na okładce katalogu².

1 Choć estymacja była większa, oto tylko dla porównania: podobny albo ten sam egzemplarz sprzedano w roku 2003 za 2600 złotych, w 2009 za 4550 złotych, w 2013 za 10 tysięcy złotych.

2 *Desa Unicum. Grafika artystyczna. Sztuka Dawna. Aukcja 7 maja 2019 r.*, Warszawa 2019.

Z kolei warszawski antykwariat Atticus 24 lipca ogłosił, że w swojej ofercie ma jedną grafikę z *Xięgi bałwochwalczej (Zabawy w ogrodzie)*, cena jednak pozostała tajemniczą. Oferta była aktualna aż przez kilka miesięcy, nie wiadomo, czy z powodu zbyt wysokiej ceny, czy też kolekcjonerzy mieli wątpliwości co do autentyczności grafiki.

Na podstawie internetowej dokumentacji trudno ustalić, czy w tym roku, oprócz przedaukcyjnej wystawy w Warszawie, wystawiono w Polsce jakieś prace plastyczne Schulza.

Zeszłoroczne zapowiedzi wydawnicze zrealizowano wszystkie: opublikowano pierwszy przekład *Sanatorium pod Klepsydrą* na język estoński (Loomingu Raamatukogu)³, wszystkie opowiadania w Grecji (Kastaniotis Editions)⁴ i pierwszą książkę Schulza po albańsku (Pika pa sipërfaqe)⁵. Największy rozgłos medialny miało greckie wydanie (na przykład dziennik „Ta Nea” z 16 listopada, magazyn „Lifo” z 5 grudnia).

Ukazało się drukiem luksusowe dwujęzyczne wydanie opowiadania *Republika marzeń* w Stanach Zjednoczonych (Nawakum Press), które zawiera trzy oryginalne akwaforty Thomasa Wooda (tylko 36 numerowanych egzemplarzy⁶; oczywiście jest to przedruk z *Collected Stories*, 2018). Z kolei *Sanatorium pod Klepsydrą* brazylijskiego tłumacza opublikowano w Portugalii (Edições do Tédio) z ilustracjami Ricarda Castro⁷, w samej zaś Brazylii pojawiło się nowe wydanie wszystkich opowiadań (Editora 34)⁸.

Chiński wydawca (Sichuan People's Publishing House) nie ukrywa, że opublikowany przez niego przekład *Sanatorium*⁹ opiera się na angielskim tłumaczeniu Johna Currana Davisa (obecnie niedostępny w sieci) i stanowi przedruk z 2015 roku. W czasopiśmie ukazały się opowiadanie *Sklepy cynamonowe* w przekładzie na język wietnamski¹⁰ i esej *Mityzacja rzeczywistości* po turecku¹¹, też za pośrednictwem tłumaczeń angielskich.

3 B. Schulz, *Liivakella sanatoorium*, poola keelest tõlkinud H. Lindepuu, Tallinn 2019.

4 M. Σουλτζς, Άπαντα τα πεζά, μετάφραση Α. Δ. Ιωαννίδου, Αθήνα 2019.

5 B. Schulz, *Rruga e Krokodilëve dhe tregimet e tjera*, përkthyer nga R. Çollaku, Tirana 2019.

6 B. Schulz, *The Republic of Dreams*, translation by M. G. Levine, etching by T. Wood, [Santa Rosa, California] 2019.

7 B. Schulz, *Sanatório sob o signo da clepsidra*, tradução H. Siewierski, adaptação e revisão P. Guerreiro Nunes e A. L. Ramalho, ilustrada de R. Castro, Lisboa 2019.

8 B. Schulz, *Lojas de canela e outras narrativas*, tradução de H. Siewierski, posfácio de A. M. Ripellino, São Paulo 2019.

9 布舒尔茨,《沙漏做招牌的院院》,译者:源,四川人民出版社 2019.

10 B. Schulz, *Những cửa hiệu quế*, Trông Em Kia dịch, „Zzz Review” 2019, số 6, s. 152–161. Numer zawiera także ilustracje i teksty o Schulzu: J. Ficowski, *Thời gian của Schulz*, „Zzz Review” 2019, số 6, s. 144–151 (przekład wstępu do amerykańskiego wydania); Tâng Linh, *Đi cùng Bruno Schulz*, „Zzz Review” 2019, số 6, s. 162–173. Cały numer dostępny online.

11 B. Schulz, *Hakikatin Mitleştirilmesi*, çeviren Güneş Vezir, „Post Öykü” 2019, 27 (mart–nisan), s. 77–79.

W Polsce ukazał się kolejny tom *Dzieł zebranych* – nowe wydanie *Sklepów cynamonowych* z dodatkiem krytycznym i szczegółową bibliografią przekładów (wydawnictwo słowo/obraz terytoria)¹², a także nowy album z reprodukcjami prac Schulza i dwujęzycznym wstępem (Wydawnictwo BOSZ)¹³. Kultowa edycja BN (Ossolineum) doczekała się wersji elektronicznej.

Literatura przedmiotowa została poszerzona o kilka nowych książek, w całości¹⁴ albo częściowo¹⁵ poświęconych Schulzowi. Oprócz tego pojawił się nowy zeszyt półrocznika „Schulz/Forum” (nr 13, dostępny online), *Katalog rękopisów Biblioteki Narodowej* z archiwum Jerzego Ficowskiego, którego część dotyczy Schulza, jak i obszerny, bogato ilustrowany specjalny numer czasopisma „Konteksty” (nr 1–2), poświęcony historii festiwalu w Drohobyczu. Ukazało się także długo oczekiwane polskie wydanie słynnego *Słownika miejsc wyobrażonych* (Państwowy Instytut Wydawniczy)¹⁶, które zawiera hasło *Sanatorium pod Klepsydrą*.

Na okładce jednego numeru „Pamiętnika Literackiego” została zamieszczona reprodukcja *Spotkania*, choć zawiera on tylko dwie pozycje o Schulzu¹⁷.

Poza Polską w tym roku też ukazało się kilka artykułów¹⁸. Biblioteki nie rejestrują tak szybko nowych tytułów w swoich bazach, ale dzięki ogłoszeniom wydawniczym wiadomo, że pojawiła się pierwsza autorska monografia naukowa w języku obcym – *Księga blasku* Władysława Panasa w tłumaczeniu na język węgierski (Typotex Kiadó)¹⁹.

Przekład z angielskiego na podstawie kopii <http://brunoschulz.org/mythologization.htm>; czasopismo podaje ten adres, na stronie zaś podpisany John M. Bates. Informacja dzięki uprzejmości redakcji czasopisma.

- 12 B. Schulz, *Dzieła zebrane*, t. 2: *Sklepy cynamonowe*, wstęp i oprac. J. Jarzębski, dodatek krytyczny S. Rosiek, oprac. językowe M. Ogonowska, Gdańsk 2019.
- 13 Schulz. *Rysunek*, wstęp J. Jarzębski, Olszanica 2019.
- 14 H. Lewi, *Bruno Schulz, czyli strategię mesjańskie*, z francuskiego przełożył T. Stróżyński, Gdańsk 2019; J. Olejniczak, *Pryncypia i marginesy Schulza. Eseje*, Gdańsk 2019; Schulz. *Słownik mówiony*, pod red. M. Całbeckiego i P. Millatiego, Gdańsk 2019.
- 15 A. Czabanowska-Wróbel, *Utopia powtórzenia. Powtórzenie, podmiotowość, pamięć w literaturze modernizmu*, Kraków 2019; Wu Lan, *Z notatnika tłumacza literatury polskiej i chińskiej*, Gdańsk 2019; M. Wasąg, *W cieniu ojca. Awangarda prozatorska lat 30. XX wieku: Rudnicki, Napierski, Schulz, Tarn*, Łódź 2019.
- 16 A. Manguel, G. Guadalupi, *Słownik miejsc wyobrażonych*, przeł. P. Bikont, J. Gondowicz, M. Kłobukowski, J. Kozak, M. Płaza, M. Świerkocki, Warszawa 2019.
- 17 M. Całbecki, *Zgodnie z naturą, ale wbrew prawu. Kilka uwag o „Traktacie o manekinach” Brunona Schulza*, „Pamiętnik Literacki” 2019, z. 1, s. 5–16; S. Karageorgos, *Wątki religijne w twórczości Brunona Schulza. Stan badań i perspektywy badawcze*, „Pamiętnik Literacki” 2019, z. 1, s. 17–42.
- 18 E.-S. Zawall, *Ursprung, urbilden – Bruno Schulz och Drohobycz*, „Ord & Bild” 2019, nr 2, s. 32–44; Pálfalvi L., *Zsidó ezotéria Franz Kafka és Bruno Schulz műveiben (tanulmány)*, „Jelenkor” 2019, 2. szám, s. 214–228; П. Пл. Петров, *Дебютните книги на Витолд Гомбрович и Бруно Шулиц и рецепцията им в полската литературна периодика (1933–1936)*, „Филологически форум” 2019, извънреден брой, s. 163–173.
- 19 W. Panas, *A ragyogás könyve. A kabbala Bruno Schulz prózájában*, fordította Pálfalvi L., Vas V., Budapest 2019.

Literatura zainspirowana pisarzem z Drohobycza też rośnie – jest nowa książeczka, tym razem po francusku²⁰, schulzoidzi z całego świata zaś doczekali się pierwszej antologii wierszy, nawet wielojęzycznej²¹. Pod koniec roku ukazała się drukiem powieść *Mesjasz. Rękopis zbrodni* Macieja J. Dudziaka²², kolejna fikcja osnuta wokół motywu zaginionego rękopisu. Jest także nowy komiks inspirowany *Traktatem o manekinach – Demiurg* Karoliny Walczak (Wydawnictwo Granda).

Wśród ważniejszych zapowiedzi warto wymienić *Sanatorium pod Klepsydrą*, drugi tom opowiadań Schulza w naukowym opracowaniu, uzupełniony o wszystkie czasopiśmiennicze warianty tekstów (wydawnictwo słowo/obraz terytoria). Prawdopodobnie będzie to gruby tomik, zwłaszcza jeśli będzie zawierał wszystkie rozproszone ilustracje. Co prawda na rynku wydawniczym nie brakuje wydań z reprodukcjami rysunków Schulza, ale dla czytelników ciekawy może się okazać przedruk wzorowany na przedwojennych edycjach (Wydawnictwo Znak). Z kolei drohobycki artysta Lev Skop zapowiada dwujęzyczne wydanie *Ptaków* z własnymi ilustracjami.

W kategorii schulzologii w ciągu roku pojawiło się wiele zapowiedzi, ale niektóre wycofano. Pewne jest tylko, że ukaze się nowa kilkusetstronicowa książka Anny Kaszuby-Dębskiej pod tytułem *Bruno. Epoka genialna: biografia* (Wydawnictwo Znak).

Czeskie czasopismo „Proudy” zapowiada następny numer pod hasłem *Bruno Schulz w kontekście Europy Środkowej (Bruno Schulz v kontextu střední Evropy)*.

---

20 D. Hérody, *A Paris, égaré. Bruno Schulz, août 1938*, Paris 2019.

21 *Bruno Schulz w poezji. Antologia otwarta*, wybór W. Meniok, G. Józefczuk / *Бруно Шульц у поезії. Відкрита антологія*, вибір В. Меньок, Г. Юзефчук, Drohobycz–Lublin 2019 („Acta Schulziana” nr 4).

22 M. J. Dudziak, *Mesjasz: rękopis zbrodni*, ilustracje G. Piotrowskiego, Gorzów 2019.